

PREHISTÒRIA: APUNTS PER UNA INTERPRETACIÓ CRÍTICA

EUDALD CARBONELL ROURA

INTRODUCCIÓ

És possible estudiar la forma d'organització de les comunitats paleolítiques perquè han arribat fins als nostres dies restes materials de les seves cultures. Podem, doncs, seguir el seu desenvolupament bionatural per les restes paleontològiques i el biocultural per la sèrie de medis de producció que varen utilitzar per a transformar el seu entorn.

Els primers grups de caçadors humans, amb els seus rudimentaris instruments, varen trencar la inèrcia del desenvolupament biològic. Els primers productors de valor d'ús de la història van organitzar-se per treballar i els seus treballs inicials varen estar profundament marcats per la pròpia dinàmica de l'evolució biològica.

«El trabajo es la fuente de toda riqueza, afirman los especialistas en economía política. Lo es, en efecto, a la par que la naturaleza, que le provee de los materiales que él convierte en riqueza. Pero el trabajo es muchísimo más que eso. Es la condición básica y fundamental de toda la vida humana. Y lo es en tal grado que hasta cierto punto, debemos decir que el trabajo ha creado al mismo hombre»¹.

La comunitat caçadora humana des de que es forma, es mou dins d'un espai marcat per fenòmens intrínsecs (la constitució de la comunitat) i extrínsecs (la naturalesa com a espai pressuposat), els altres animals són un apèndix dels fenòmens extrínsecs.

«La primera premisa de toda historia humana es, naturalmente, la existencia de individuos humanos existentes.

Podemos distinguir al hombre de los animales por la conciencia, por la religión o por lo que se quiera. Pero el hombre mismo se diferencia de los animales a partir del momento en que comienza a producir sus medios de vida, paso este que se halla condicionado por su organización corporal. Al producir sus medios de vida, el

hombre produce indirectamente su propia vida material»².

Al mitjançant el treball els productes per satisfer les seves necessitats, l'home estava entrant per la porta gran a la història. Per produir s'ha de reproduir. Primer inconscientment, però després de forma totalment intencionada, pressionat pels factors exteriors, per la seva pròpia dinàmica interna, es va veure obligat a perfeccionar els seus instruments i les seves formes d'organització i va establir relacions socials més complexes, al mateix temps que eren més complexes les formes de produir.

Al fer treballs més perfectes, els instruments de producció evolucionen, fent-ho també les tècniques de fabricació; això fa canviar la forma d'intervenció sobre la naturalesa.

«El trabajo es, ante todo, un acto que tiene lugar entre el hombre y la naturaleza. Al trabajar, el hombre desempeña, frente a la Naturaleza, el papel de un poder natural. Pone en acción las fuerzas de que está dotado su cuerpo, brazos, piernas, cabezas y manos, a fin de asimilarse las materias, dándoles una forma útil para su vida. Al mismo tiempo que, mediante este proceso, actúa sobre la naturaleza exterior y la transforma también su propia naturaleza, desarrollando las facultades que en ella dormitan»³.

Tots aquests canvis han quedat registrats en la sèrie d'objectes abandonats en el lloc on s'havien utilitzat i que reflexen un tipus de forma, una organització socioeconòmica i un determinat estadi evolutiu d'un sistema.

Caldrà plantejar la forma d'interpretació científica de les restes materials com a únic camí per treballar en la reconstrucció del tipus de modus de producció que ha actuat durant el 95 % de la nostra història.

El camí cap aquest tipus d'investigació esta ple de fets subjectius i objectius, el primer que cal fer per assolir-los és ser conscients de que existeixen. Per valorar i interpretar adequadament un lloc d'ocupació prehistòrica, l'investi-

¹ F. ENGELS. *El papel del trabajo en la transformación del mono en hombre*. Barcelona, Ed. Anagrama, pàg. 33.

² K. MARX i ENGELS. *La ideología alemana*. Barcelona, Ed. Grijalbo, 1970, pàg. 19.

³ K. MARX. *El Capital*. Vol. I, Madrid, Ed. E.A.A.F., 1972, pàg. 187.

gador ha de tenir present una cadena de fets reals i hipotètics que s'expressen en cinc processos bàsics:

- a) Ocupació de l'espai per l'home prehistòric.
- b) Conservació de l'espai o l'estat en que un jaciment arriba a les mans de l'investigador.
- c) Intervenció científica o les formes de recuperació de les restes materials i estructures existents.
- d) Funció de l'ocupació o tipus d'utilització especialitzada de l'espai.
- e) Treball d'anàlisi dels materials recuperats.

A. OCUPACIÓ DE L'ESPAI⁴.

L'ocupació d'un espai per una comunitat paleolítica està relacionada a una sèrie de necessitats, però també condicionada per les possibilitats del grup. Depen, per tant, de dos factors que s'han de considerar:

1. Els factors extrínsecs que existeixen presuposats o no a l'ocupació, com poden ser la situació, l'orografia, l'ecologia, la climatologia, etc.
2. Els factors intrínsecs que estan en funció de la dinàmica de comportament, la disposició natural i el seu propi funcionament com a comunitat.

La combinació factorial esmentada dona lloc a l'elecció de l'espai sobre el que s'instal·larà la comunitat, que en general ha tingut dues vessants:

a) Les terrasses de tipus climàtic del quaternari amb tota la sèrie de morfologies que presenta: marines, fluvials i lacustres. Són espais que reuneixen les constants imprescindibles pel desenvolupament normal de la vida i que faciliten l'existència de la comunitat a través de l'explotació de l'entorn. D'ell en treuran la matèria bruta que els hi servirà per fabricar els instruments, l'objecte de treball, l'aigua, etc. En definitiva, tots els elements que els hi permetran assegurar-se la reproducció.

b) Les coves existents fonamentalment en les formacions kàrstiques, utilitzades amb més insistència en èpoques de climatologia desfavorable. Els tipus existents són la baume, la cova intermitja, i la gran cova. S'ocupaven segons l'anàlisi de factors (intrínsecs-extrínsecs) fets pels diferents grups de caçadors que evolucionen al Paleolític.

Si bé la cova com a estructura natural ofereix tota una gama de ventatges (regulació climàtica, protecció contra la inclemència, fàcil defensa...) també planteja una sèrie d'inconvenients (espai delimitat, humitats, insolubritat, manca de llum, difícil accés). Moltes de les dificultats, però, es resolen per l'home quan té un estadi tecnològic avançat; així veiem com els caçadors Axeliàns de Lazaret (150.000 anys) es protegeixen de les desventatges de la cova construint una cabana a l'interior; o sigui alçant una estructura artificial dins de la natura⁵.

Es important remarcar que fins ara, en que la recerca de lloc d'ocupació no s'ha dirigit als jaciments trobats a l'aire lliure, la idea general i més extesa era la de que l'home paleolític vivia principalment en coves. La quantitat d'estacions trobades en terrasses confirma la hipòtesi contrària. Les coves, a diferència dels espais oberts, si bé ofereixen abrís i protecció, es troben en llocs fixes, en canvi, els campaments a l'aire lliure sense estructures protec-

tores, gaudeixen de la comoditat de ser instal·lats en els microambients que més interessent a una comunitat caçadora.

B. CONSERVACIÓ DELS ESPAIS OCUPATS

Les restes que es troben d'una antiga ocupació sempre han estat condicionades per:

1.^{er} Una sèrie de fenòmens geològics que han succeït a l'ocupació i que han modificat la seva estructura i composició (corrents hidràuliques, erosió, corrossió, suli-fluixió, crioturbaçió, eolització, etc.).

Molts d'ells actuen de forma negativa, però altres com la fossilització ho fan positivament, gràcies a ella es conserva fins els nostres dies restes que segons la dinàmica natural haurien desaparegut.

2.^{on} Una sèrie d'activitats de l'home modern (reocupació d'espais prehistòrics, destrucció per crear nous llocs d'habitació i saqueig arqueològic conscient) han tingut efectes perniciosos sobre el conjunt d'objectes i estructures que havien estat abandonats, fins al punt de que freqüentment, s'arriba a destruir tot l'arxiu de dades que representa un jaciment.

Entre les destruccions a les que s'exposa una estació, la única evitable és l'artificial, ja que la geològica i climàtica és incontrolable. Les que es produeixen més correntment són les degudes a explotacions de pedreres en sistemes kàrstics, amb la conseqüent destrucció de bretxes ossíferes i en mols de cassos, de rics jaciments paleo-etnològics; explotació de graveres en terrasses fluvials; esplanaments de terrenys per construir vivendes o polígons industrials, etc. Es podrien evitar i controlar si existís una estructura a nivell institucional que vetllés per la conservació dels llocs, obligant a les empreses que realitzen les obres a donar part als serveis pertinents en cas de que es posés al descobert alguna resta. La manca d'una política de control sobre el patrimoni arqueològic, intervé també com un factor de conservació diferencial de lloc d'ocupació.

Si bé tota la fenomenologia natural i artificial han actuat quasi sempre en forma negativa sobre els jaciments prehistòrics, també han estat agents informatius involuntaris, al posar al descobert restes que, a no ser per algun tipus d'acció inconscient, romandrien desconeguts.

Hem de diferenciar que els dos agents que actuen en la modificació d'espais d'ocupació (naturalesa i home-naturalesa) tenen una incidència qualitativament diferent. La naturalesa és selectiva en la seva acció a través de fenòmens físico-químics produït en la majoria dels cassos, solament destruccions parcials. En un mateix jaciment on es troben restes ossis d'un animal, podem observar com es conservem més fàcilment els de més densitat, mentre que els més febles desapareixen amb més rapidesa. També podem observar en instrument de pedra de jaciments paleolítics -Puig d'en Roca⁶- un diferent grau de conservació (el quars, quarsita quasi bé no estan afectats pels fenòmens d'alteració, en canvi altres com el granet i so-renca, fins i tot han desaparegut).

Veïem doncs que la naturalesa actúa de forma diferencial sobre objectes i estructures, conservant-ne algunes, destruint-ne d'altres. L'home actúa uniformement i la seva destrucció es realitza territorialment en l'espai sense cap tipus de selectivitat.

⁴ «La tierra es el gran laboratorio, el arsenal que provee tanto el instrumento de trabajo, como el material mismo, así como también provee el lugar que constituye la base de la comunidad.» K. MARX, E. HOBBSBAWN. *Formaciones económicas precapitalistas*. Barcelona, Ed. Crítica, 1979, pàg. 85.

⁵ H. de LUMLEY et Y. BONNE. *La prehistoire française*. Tome I, Paris, Ed. C.N.R.S., 1976, pàgs. 636-642.

⁶ J. CANAL I E. CARBONELL. *Les estacions paleolítiques de Puig d'en Roca*. Girona, Ed. A.A.G., 1979.

D'acord amb l'estat en que es troben els jaciments segons els fenòmens que hagin registrat, arqueològicament es poden agrupar en quatre models de conservació:

Tipus 1 Ocupació humana constatada, amb impossibilitat de recuperació d'objectes i fixació d'estructures.

Tipus 2 Ocupació humana amb conservació d'indústria.

Tipus 3 Ocupació humana amb conservació d'indústria i fauna.

Tipus 4 Ocupació humana amb conservació d'indústria, fauna i estructures.

Les restes arqueològiques d'un jaciment ens poden arribar en diferents posicions dins l'espai. Les més característiques són:

1) En estratigrafia en un bloc sedimentari que pot constar de vàris nivells o ser uniforme. (Ex. L'Arbreda a Serinyà i Sota Palou de Campdevànol.)

2) En posició secundària amb estratigrafia com a conseqüència d'haver estat traslladat de la posició inicial i depositat posteriorment. (Ex. Pinedo a Toledo.)

3) En superfície, posat al descobert per l'erosió. (Ex. Puig d'en Roca a Girona.)

4) Posició formada per la combinació de dos dels elements esmentats. (Ex. Combinació de posició 1-3; Mas d'en Gali a Girona.)

Segons l'estat de conservació i la posició en l'espai, els jaciments ens poden donar més o menys informació, és per això que caldrà en cada moment emprar el mètode més escaient d'intervenció.

C. INTERVENCIÓ CIENTÍFICA SOBRE LLOCS D'OCUPACIÓ

L'acció del subjecte científic una vegada descobert el jaciment, es realitza d'acord amb la informació i objectius cap on dirigeix el seu treball.

De bell antuvi, podem ja diferenciar dues posicions:

- Recerca de proves per la reconstrucció de la vida de la comunitat i el seu entorn.

- Recerca d'objectes per col·leccionar-los.

Aquests diferents interessos ocasionen dos comportaments respecte al lloc d'ocupació: l'excavació o prospecció sistemàtica o la recol·lecció «triée».

Evidentment la forma de treball adequada és l'excavació sistemàtica, ja que si treballem en un jaciment de tipus 1, on existeixen vàris nivells antropogènics, hem de tenir en compte que estem consultant unes fitxes que, una vegada llegides, es destrueixen essent irreplicable la seva lectura.

El treball s'ha de realitzar amb una intervenció crítica del subjecte sobre l'objecte, buscant les relacions que havien existit entre els productors d'objectes i els objectes que s'analitzen.

La sistemàtica en el treball de camp no serà una mecànica de l'excavació, sinó una dialèctica. D'aquesta manera els materials recuperats críticament poden ser analitzats críticament. Si no existeix una forta comunicació entre els subjectes científics que intervenen sobre una estructura i a la vegada una forta comunicació subjecte-objecte, es crea el perill de transformar una excavació en una mecànica de recol·lecció tècnica d'objectes fent desaparèixer la sistemàtica crítica. No hi ha, per tant, metodologia creativa.

Es evident que a cada tipus de lloc d'ocupació s'ha d'aplicar d'una forma diferent unes tècniques, ja que no és

el mateix un jaciment de conservació tipus 1 que un de tipus 3. Mentre que un no té estructures, a l'altre si hi són i, per tant, s'ha d'afinar la metodologia i les tècniques de treball, ja que se'n ha de treure més informació.

Durant molts anys, pràcticament des dels treballs dels primers arqueòlegs fins a principis de segle⁷ i desgraciadament en el nostre país en molts casos fins als anys 60, es realitzaren autèntics buidaments de jaciments. No existia una metodologia que pogués ordenar les troballes, sols un afany de col·leccionar-les. Les excavacions eren de dos tipus:

a) La recol·lecció total que consistia en guardar tots els objectes aliens als llocs d'ocupació, i en aquest sentit, el treball tenia cert esperit científic.

b) La recol·lecció parcial que consistia en recollir les peces més destacades per exposar-les i en cas de que s'estudiessin, la parcialitat de la nostra induïa a resultats equivocats.

En aquests moments hi han dues formes de realitzar el treball de camp:

1. El treball realitzat individualment per l'investigador a l'estil dels primers arqueòlegs amb major component d'aventura que de ciència.

2. El treball fet per un col·lectiu interdisciplinari on l'arqueòleg ha de dirigir i discutir amb un equip format per diferents especialistes tota la problemàtica que surgeix en el transcurs d'una excavació. No pot existir una acció fraccionada, aïllada, entre el treball de camp i el treball de laboratori, ambdues feines han de formar una relació dialèctica i constituir una síntesi. Paleontòlegs, palinòlegs, antropòlegs, adefòlegs..., sota un mateix prisma i objectiu han d'estudiar els factors que intervenen en una estructura i discutir-ho amb l'arqueòleg per a intentar així una interpretació del conjunt dels materials.

Aquestes dues formes d'entendre el treball d'investigació no es nodreixen únicament d'una sèrie de coneixements tècnics, sino que a última instància són determinades per diferents ideologies que delimitaran el procés d'investigació i naturalment l'objectiu que es vol aconseguir.

D. FUNCIONALITAT DE L'OCUPACIÓ⁸

Localitzat un jaciment, observat el seu grau de conservació i fetes les prospeccions que avancin el tipus de restes de que es tracten, el subjecte científic s'ha d'obrir a les diverses possibilitats que pot tenir l'espai ocupat on es localitzen les restes. Aquestes primeres apreciacions subjectives serviran per orientar el treball, la pràctica anirà corregint possibles plantajaments equivocats si l'investigador és crític.

Bàsicament hem de tenir en compte que les relacions socials de producció han tingut en la Prehistòria, com tenen en la Història, una expressió material en la que reflexa el tipus d'activitat que s'ha portat a la pràctica.

Podriem definir un lloc d'ocupació com l'espai de terreny on una comunitat o un membre d'aquesta ha efectuat una tasca que ha deixat restes conservats fins als nostres dies.

D'acord, doncs, amb la definició es plantegen els següents llocs d'ocupació en el Paleolític:

1) Ocupació indeterminada, on s'hi realitza una tasca que és impossible de detallar per la manca d'informació.

⁷ L'arqueòleg francès Meroc fou el primer d'utilitzar l'excavació tridimensional.

⁸ DE LUMLEY i BONNE. *La préhistoire...* citat, pàgs. 644-645. En aquest treball distingeixen cinc llocs d'ocupació diferents en el Paleolític Mig (taller de talla, lloc d'escorçament, bivac, lloc de cacera i campament).

2) Ocupació esporàdica, lloc on s'hi realitza una activitat concreta de curta durada. Un exemple podria ser el Cau d'en Borràs (Castelló de la Plana), on a 7 m. de profunditat en vertical dins d'una cavitat kàrstica, es localitzen restes d'un animal amb alguns còdols tallats⁹. Aquest tipus d'estada és imprevist i casual: la menjada d'un animal.

3) Ocupació temporal, una estada de durada regular que pot haver estat motivada

– pel seguiment d'espècies que tenen un desplaçament estacional. En aquest cas se'l denominaria «campament estacional de seguiment».

– pel canvi d'estacions climatològiques, ocupant llocs de clima benigne a l'hivern i llocs frescos a l'estiu. S'enumerarien «campaments estacionals climàtics».

Hem pogut determinar un jaciment que es mou entre aquestes dues variants: el campament paleolític de Sota Palou a Campdevànol; on trobarem en l'excavació, avetllanes cloves carbonitzades al cantó del foc en la capa superior i, en la capa inferior d'un mateix nivell, avetllanes carbonitzades que encara no havien madurat. Això indicaria que l'estada dels caçadors a Sota Palou (800 m. d'alçada amb climes preglaciars en el Würm), l'efectuaren a la primavera, quan no fa tan fred i els avetllaners tenen feta la fruita, però encara és verda, i l'abandonaren a finals d'estiu, quan l'avetllana és clova i comença ja el fred de la tardor.

Es molt freqüent que les ocupacions estacionals es realitzin de forma sistemàtica durant algun temps, succeint-se després varis nivells pràcticament contemporanis i d'identica funcionalitat.

En el cas d'un lloc d'ocupació de seguiment i, per tant, en la majoria dels cassos de cacera especialitzada, s'hi troben abundants restes de la mateixa espècie d'animal caçat i una indústria adequada que ve caracteritzada per la intensitat de l'ocupació i que cal individualitzar mitjançant acurats estudis morfotècnics.

4) Lloc d'ocupació de cacera, que és un lloc d'ocupació especialitzada, doncs s'hi realitza un sol tipus d'activitat que consisteix en la producció de l'aliment per la reproducció del grup.

Durant tot el llarg període paleolític, des de l'Inferior-Arcaic fins al Superior, s'han mantingut tres tipus de llocs de cacera, que d'alguna manera han estat marcats per l'orografia del terreny: a) muntanya, b) prat i c) mixte.

Un exemple de lloc d'ocupació de tipus a) és el que realitzaren els caçadors Pre-musterians del Cau del Duc d'Ullà (Torroella de Montgrí), especialitzats en la cacera de la cabra. La cova es troba en el massís del Montgrí i té una orografia que permet un biotop especialitzat en aquest animal.

Un exemple de tipus b) és el dels caçadors de rinoceró i cavall de Pedra Dreta (Girona), anteriors a la glaciació de Würm. Interessats pels grans mamífers, el seu lloc de cacera estava a la confluència d'un torrent (el de Can Garriga) amb el riu Ter, formant una mena de península. Aquest biotop afavoria l'existència dels animals caçats¹⁰.

Les tècniques de cacera durant el Paleolític varen anar modificant la concepció de la situació dels llocs de cacera, si bé sempre sobre la influència dels tres models esmentats.

La identificació del lloc de cacera i la diferenciació en la seva funcionalitat d'altres tipus és senzilla. Les restes

d'una activitat d'escorxament estan formades per eines fabricades segons una tècnica normal d'obtenció d'esclats preparats per a utilitzar-los d'una manera específica. En un lloc de cacera es troben nuclis, esclats, instruments de mig o gran tamany i fragments d'ossos d'animals caçats. No es localitzen casi mai gran quantitat d'instruments dedicats als treballs domèstics com són els burins, rascadors, osques, etc.

5) Ocupació d'un lloc per l'obtenció de matèria prima, és un tipus de permanència de curta durada amb la única finalitat de recollir matèria bruta per la posterior fabricació d'instruments. Es poden diferenciar dues modalitats:

– en una veta, filó, etc.

– materials procedents de l'erosió.

En ambdós cassos queda clar que les restes localitzades en aquestes ocupacions estan exents d'instruments d'utilització domèstica i tampoc hi existeix diversificació de tècniques de talla.

6) Lloc d'ocupació secundària, sempre està en relació amb un campament principal. Les tasques que s'hi realitzen de forma esporàdica o planificada estan dirigides a completar les funcions del campament base.

7) Ocupació de llarga durada, és el cas més desenvolupat d'establiment d'una comunitat i es caracteritza per la llarga permanència en el mateix lloc, bé perquè el seu nivell tecnològic els permet superar els tipus de pressions a les que estan sotmesos (canvis de fauna, flora, climatologia, etc.) o perquè el biotop que els envolta es tan favorable que no necessiten emigrar.

Un tipus d'ocupació com la descrita permet un anàlisi en profunditat de la seva evolució interna durant la seva estada: costums de cacera, tipus d'habitació, evolució tecno-morfològica, etc.).

Moltes vegades es podria confondre a la vista de l'investigador una gran acumulació de material amb una ocupació de llarga durada, en lloc d'una ocupació de llarga intensitat. Existeixen però diferències substancials com els fenòmens tecnològics que només poden produir-se en una llarga permanència en un mateix espai.

Hem de pensar que no totes les ocupacions d'aquest tipus així com els campaments base, presentaven les mateixes característiques. Així, un campament d'alta muntanya, tindrà una sèrie d'especificitats dirigides a especialitzar-se en l'ambient i, per tant, estarà constituït per unes estructures diferents a un campament del mateix estil a la plana. El que serà igual, però, serà l'activitat global.

Podriem distingir, doncs, dins dels llocs d'ocupació de llarga permanència:

1.º Ocupació per establiment d'una comunitat en forma de campament estable. Aquest podria ser el cas de l'Arbreda, on els musterians es van establir durant molt temps, quedant registrat per la llarga potència de sediments¹¹.

2.º Ocupació per establiment d'un campament base que serà el centre d'altres activitats: el cas ja citat del Cau del Duc (Torroella de Montgrí), que s'utilitzava de centre d'operacions pels caçadors Axeliens¹².

¹¹ J. JACQUES. *Contribution à l'étude des industries moustériennes de la grotte de l'Arbreda. Serinyà. Province de Girona. Espagne.* Rapport du D.E.A. Université de Montpellier, 1978, pàg. 66.

N. SOLER. *La seqüència estratigràfica de la cova Arbreda (Serinyà-Girona).* Girona, Ed. R. Julià, A. Marqués, A. Mir, A. Serrat, F. Giral, 1979, pàgs. 223-232.

¹² J. VERT, X. PUIG, E. CARBONELL, i J. CANAL. *El poblament al Montgrí del Paleolític Inferior.* a *Revista de Girona*, 80, 1977, pàgs. 249-262.

⁹ E. CARBONELL, J. ESTEVEZ i F. GUSI. *El Cau d'en Borràs (Castelló).* a *Cuadernos de Prehistoria Castellonense*, 1980 (en premsa).

¹⁰ J. CANAL, E. CARBONELL, E. JIMENEZ, J. ESTEVEZ. *El yacimiento pre-würmiense de Pedra Dreta.* a *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, XXIV, 1978, pàgs. 227-249.

Un treball de recerca i excavació que s'enfoqui a la llum d'aquestes possibilitats hipotètiques, permetrà en cada moment contrastar teoria i pràctica, i l'anàlisi del treball de camp juntament amb el de laboratori, enriquir la investigació.

No podem oblidar que tots els llocs d'ocupació tenen una dinàmica interna, estan compostats per diferents micro-estructures (focs, pedres artisa, acumulacions d'os, estructures d'habitació, etc. L'estudi interrelacionat ens podria indicar costums internes i distribució de l'espai, dades importants a l'hora d'investigar el comportament social d'aquestes comunitats.

E. TREBALL D'ANÀLISI EN EL LABORATORI DE MATERIALS RECUPERATS: VALORACIÓ PALEOECONÒMICA I ESTRUCTURAL

Ha estat corrent en els treballs d'investigació arqueològica i encara ho continua essent al fer un anàlisi aïllat dels elements que formen un conjunt prehistòric. Així, científics de diferents disciplines analitzen per separat els objectes que els hi correspon sense intentar relacionar-los. La seva feina és fer llistes d'instruments, de restes paleontològiques, diagrames polícnics, etc. No intenten fer una interpretació interrelacionada de les dades, es dediquen a constatar fets en nom de l'objectivitat.

Darrera d'aquests estudis, compartimentats, tot un conjunt de corrents filosòfiques disfressades amb noms com empirisme, positivisme, ecologisme, etc., justifiquen aquests tipus d'interpretacions.

Per trencar amb aquestes actituds de treball poc compromeses i a la llarga estèrils, cal partir d'una teoria científica que aplicada a les restes materials, doni una síntesi crítica.

En l'estudi de jaciments paleolítics dos són els eixos que poden conduir-nos a una reconstrucció objectiva del/dels modus de producció de la comunitat primitiva¹³:

- 1) L'anàlisi de l'evolució tecnomorfològica en la producció dels instruments de treball, i la seva funcionalitat.
- 2) La valoració paleoeconòmica de les restes paleontològiques.

1. Els instruments junt a la força de treball són la base

¹³ «El análisis del o de los modos de producción característicos de una sociedad determinada debe comenzar por el inventario y el estudio de las diversas formas de producción que existen en el seno de esa sociedad: caza, recolección, pesca, agricultura, ganadería, artesanado, industria, etc., que ocultan en cada ocasión procesos diferentes: caza mayor, caza menor, artesanía especializada o no, etc. Todo proceso de producción es un "acto de apropiación material" de la naturaleza por el hombre, y esta actividad se realiza por la combinación de tres categorías de factores de producción: en primer lugar la categoría de los objetos de trabajo, la tierra o cualquier materia, prima o no, que entra en un proceso de transformación. En segundo lugar, la categoría de los medios de trabajo, es decir, el conjunto de utensilios o instrumentos de producción "que el hombre interpone entre él y el objeto de su trabajo, como conductores de su acción. Se sirve de las propiedades mecánicas, físicas y químicas de determinadas cosas para hacerlas actuar como fuerza sobre otras cosas de acuerdo con su finalidad". En tercer lugar, la categoría del trabajo propiamente dicho, es decir, de la actividad humana que actúa sobre el objeto de trabajo, ya sea directamente por medio de mediación de los órganos del cuerpo, como en la recolección de determinados frutos, la caza menor que puede cogerse simplemente con la mano, ya sea directamente o por intermedio de utensilios de piedra, de madera, etc., que el hombre encuentra o fabrica.» M. GODELIER, *Economía, fetichismo y religión en las sociedades primitivas*. Madrid, Ed. Siglo XXI, 1974, págs. 71-72.

de la producció en qualsevol comunitat humana, sense la seva interposició entre el productor i l'objecte de treball, no hi ha obtenció de valor d'ús i, per tant, reproducció de la vida del grup, no hi ha a última instància treball. En aquest sentit, quantificar l'evolució tecnològica en la fabricació d'eines i conèixer la seva funcionalitat ens pot donar llum sobre el caràcter més o menys avançat d'una comunitat i el tipus de producció¹⁴.

Un primer pas cap a l'anàlisi del nivell tecnològic és la selecció de matèries brutes, que es troba en funció de totes unes necessitats objectives; una d'elles pot ser la tecnologia, que obliga a utilitzar material de millor qualitat per fer instruments més perfeccionats¹⁵. A les comarques gironines els caçadors del Paleolític Superior són els primers en utilitzar el sílex per fabricar els seus instruments (35.000 anys). Abans, els Musterians del Paleolític Mig (80.000-35.000 anys) no el feien servir. La importació de materials de bona qualitat en el Paleolític Superior venia ja determinada per l'avançat estadi tecnològic de les eines; per a aconseguir-los havien de sortir del límit geogràfic de les nostres comarques, o bé buscar-los en indrets que ara desconexem.

Sovint, el material per fabricar els instruments era la pedra, l'os i la fusta. Dissortadament la conservació diacrònica d'aquests no ens permet conèixer la globalitat morfològica que existia.

Un segon pas està en fixar la tecnologia mitjançant l'anàlisi morfològic dels materials. Hem de tenir en compte d'interpretar de forma diferencial les dades morfològiques de les tecnològiques, ja que ambdues no tenen el mateix significat.

La tecnologia de fabricació és la manera que el subjecte produeix l'objecte, és la forma d'obtenir els instruments. La morfologia representa els tipus d'instruments que l'home te per a realitzar alguna tasca. *La morfologia depen de la utilització, la tecnologia de la fabricació.*

Es per aquesta raó que cal plantejar una sèrie d'interrogants a tot el conjunt de tipologies que basen la seva estructura en els diferents tipus d'instruments existents en un jaciment (F. Bordes, etc.). Aquestes taxonomies, al no tenir en compte la distància que hi ha entre tècnica i morfologia, en els seus anàlisis comparatius arribaran a confondre un determinat estadi evolutiu d'un període amb la funcionalitat dels llocs d'ocupació.

Pensem que la quantificació tecnològica es senyalarà un estadi evolutiu determinat al que ha arribat el grup paleolític, mentre que la morfologia senyalarà l'activitat que està abocada una comunitat.

Pot constatar aquesta afirmació l'estudi de dos jaciments sincrònics amb diferents funcionalitats. Tiran unes tecnologies semblants. Dos llocs de cacera de la mateixa època donaran restes lítiques dedicades a escorxar i trinxar, en canvi, jaciments sincrònics amb diferents funcionalitats (ex. un lloc de cacera i un campament-base) ens mostraran que l'anàlisi dels instruments que pertanyen al lloc de cacera estan especialitzats morfològicament a aquesta funció; per altre banda, la indústria del campament-base està diversificada per les múltiples activitats que es realitzen en aquest tipus de lloc (feines de producció, distribució i consum).

Si sotmetem a anàlisi els dos jaciments esmentats,

¹⁴ «El medio de trabajo no es una cosa, es un conjunto de cosas que el hombre interpone entre él y el objeto de su trabajo para encauzar su actividad.» MARX, *El Capital...*, citat, pàg. 188.

¹⁵ J. CANAL i E. CARBONELL, *Nova aportació per l'estudi del Paleolític Inferior i Mitjà en el NE de Catalunya*, a *Revista de Girona*, 83, 1978, pàg. 266.

per una d'aquestes tipologies tradicionals, ens trobarem que la gràfica acumulativa pot donar que són jaciments diacrònics, quan en realitat el que passa es que tenen dues funcions.

Ara bé, si posem en relació les tècniques de talla i fabricació, veurem que tan un jaciment especialitzat com un que no ho sigui, es repeteix les tecnologies, i que els tipus només representen la funcionalitat.

Un tercer pas és l'anàlisi funcional per a conèixer la utilització de l'instrument¹⁶ i, per tant, quin tipus de treball s'hi realitza.

Establir una diferència entre eines de treball de tipus domèstic i de cacera ens permetrà ja avançar de quina forma es duia a terme el procés de producció i reproducció.

De tota manera és important no oblidar l'objecte de treball, ja que representa la finalitat fonamental de la primera part de les relacions de producció.

2. Pel que fa al segon eix¹⁷, les comunitats paleolítiques que tenen com a base econòmica fonamental la cacera, la valoració que s'ha de fer de les restes faunístiques han d'anar dirigides a conèixer:

a) Com es realitza la selecció de recursos en el medi sincrònic.

b) Tipus de sistema de cacera i la seva evolució.

c) Quin tipus de distribució i consum existeix del producte obtingut en la cacera.

Per poder obtenir aquesta informació s'ha de realitzar un procés d'anàlisi consistent en:

- Separar les restes paleontològiques de les paleoetnològiques, realitzant a tal efecte l'estudi tafonòmic i econòmic, com han arribat les retes al jaciment i els agents d'aportació.

Per saber els tipus de relacions de producció, caldrà diferenciar l'aportació humana de la natural o animal, essent aquest problema de fàcil solució, si el lloc d'ocupació és a l'aire lliure on sabem que tot animal que es localitza està portat per l'home. La dificultat surgeix si el jaciment és en cova, ja que en aquest cas poden existir altres agents d'aportació.

Es coneix una resta portada per l'home, moltes vegades per les senyals de descarnació, per la posició de parts de l'esquelet, tipus de fractura o cremació, etc.

Al saber el tipus d'animal escollit donarem resposta al primer punt que és la selecció de recursos, també ens indicarà la independència que té el grup respecte al medi.

- L'anàlisi encaminat a saber l'edat, el sexe, els traumatismes registrats en les restes òssees, al comparar-lo amb els remats actuals i experiments controlats ens permetran conèixer el tipus de cacera utilitzat (per persecució, acorralament, trampes...).

- Finalment, la disposició de les restes en el sol del jaciment, ens facilitarà dades sobre la funció del lloc d'ocupació i la seva estructuració interna.

Com són tres els factors que intervenen en la producció i reproducció dels grups paleolítics (comunitat, medi de treball, objecte de treball-natura), i els tres es troben en

¹⁶ «La herramienta, el instrumento, no puede, en efecto, separarse de su empleo. La descripción tecnológica del instrumental no debe hacer olvidar que implica una división del trabajo, y que, además, esta organización del trabajo puede en cierta manera evolucionar de manera autónoma y reaccionar sobre el empleo, el rendimiento, el perfeccionamiento de ese instrumental.» H. LEFEBVRE, *El Marxismo*, Buenos Aires, Ed. Universitaria de Buenos Aires, 1973, pàg. 64.

¹⁷ Estudi sobre valoració paleoeconòmica de la fauna pel seu interès, cal citar els següents:

J. ESTÉVEZ, *Analyse structurales et analyse des restes de faune provenant des gisements archéologiques*, *Dialektike*, 1977, pàgs. 15-32.

J. ESTÉVEZ, *Problemática de la valoración paleoeconómica y etnológica de los restos faunísticos*, Ed. R. Juliá, citat, pàgs. 71-78.

una progressió evolutiva constant, només el seu estudi dinàmic podrà assegurar-nos un coneixement de tota la societat. Un aspecte que no hem tractat en aquest treball ha esset l'espai que envolta el territori de l'ocupació humana. Caldria dir que la palinologia com estudi interrelacionat¹⁸ amb l'anàlisi paleoeconòmic de les restes faunístiques, al situar-nos en l'ambient vegetal on es desenvolupa la comunitat, ens permet un coneixement més profund del moviment dialèctic home-natura.

REFLEXIÓ FINAL

En el camí d'esbrinar les lleis que governaven els modes de producció de la comunitat primitiva, s'haurà de profunditzar en cada un dels punts que formen el cos teòric proposat i que només es troben de forma larvada en aquestes notes, ja que només s'abrodren els aspectes més transcendents i els eixos globals per un treball d'investigació de la Prehistòria, en aquest cas del període paleolític. Un desenvolupament en profunditat de tots els aspectes no es podrà dur a terme sense que la inmensa quantitat de problemes teòrics no tinguin una plasmació en la pràctica. La reconstrucció paleoeconòmica, etnològica, ambiental, etc., s'haurà de fer a la llum de la interacció de totes les disciplines implicades en aquest cos general d'investigació, verificant les proves materials sota l'acció d'una teoria crítica de la societat: el materialisme històric.

RESUM:

L'arqueòleg com a científic davant d'un jaciment prehistòric, a partir de la informació que les restes materials li poden donar, ha d'intervenir de forma dialèctica tenint en compte una sèrie de fets reals i hipotètics que li donin un marc de treball des d'un primer moment. L'acció de l'arqueòleg no ha de ser aïllada sinó col·lectiva abastant totes les disciplines auxiliars, armonitzant treball de camp i de laboratori.

La reconstrucció del/s M.P. de la comunitat primitiva no es podrà fer de cap més manera que amb una anàlisi dialèctica del conjunt de restes materials a la llum d'una teoria crítica.

SUMMARY:

The archaeologist is like a scientist when he is faced with a prehistoric site. From the information that can be obtained from the material remains he has to intervene in a dialectic way, taking into account a series of actual and hypothetical facts which provide a framework from the very first moment. The action of the archaeologist cannot be isolated but must be collective, including all the related disciplines, harmonizing field work with laboratory work.

The reconstruction of the M.P.'s of a primitive community can only be done with a dialectical analysis of the total of the material remains in the light of a critical theory.

¹⁸ Per l'objectiu d'investigació que es marquen, cal citar el treball d'A. ESTEBAN, I. PARRA i R. YLL AGUIRRE, *Elementos i conceptes fonamentals en el treball palinològic*, Barcelona, Quaderns científics Casp n.º 1, 1979, pàgs. 30-32.